

ZAVISNOST OD DIGITALNIH MEDIJA KAO SOCIJALNI FENOMEN MODERNOG DRUŠTVA

Sladana Vujičić¹, Katarina Prljic², Gordana Gavrić³, Ana Bartoli⁴

Apstrakt

Današnje društvo karakteriše intenzivna upotreba digitalnih medija, koji sve više utiču na svakodnevno funkcionisanje pojedinaca i društvenih grupa. Iako smo svesni činjenice da upotreba digitalnih tehnologija pruža brojne prednosti u domenu komunikacija, obrazovanja i informisanja, njihova prekomerna i nekontrolisana upotreba može dovesti do pojave digitalne zavisnosti kao značajnog socijalnog problema. Cilj ovog rada je da se analizira zavisnost od digitalnih medija kao socijalni fenomen modernog društva, sa posebnim osvrtom na učestalost, oblike ispoljavanja i percepciju posledica prekomerne upotrebe digitalnih medija kod pojedinaca. Empirijsko istraživanje sprovedeno je na uzorku od 105 ispitanika različitog pola, starosne dobi i obrazovnog nivoa. Analizirani su stavovi ispitanika o vremenu provedenom na digitalnim medijima, navikama korišćenja interneta, društvenih mreža i mobilnih uređaja, kao i o uticaju digitalnih medija na socijalne odnose, radnu i akademsku efikasnost i psihosocijalno blagostanje. Rezultati istraživanja ukazuju na to da značajan deo ispitanika pokazuje elemente problematične upotrebe digitalnih medija, pri čemu se kao najčešći oblici izdvajaju prekomerno korišćenje društvenih mreža i pametnih telefona. Ispitanici prepoznaju negativne posledice digitalne zavisnosti, posebno u domenu međuljudskih odnosa, koncentracije i upravljanja vremenom. Dobijeni nalazi potvrđuju da digitalna zavisnost predstavlja kompleksan socijalni fenomen koji zahteva interdisciplinarni pristup i sistematske preventivne mere.

Ključne reči: digitalna zavisnost, digitalni mediji, internet, socijalni fenomen, savremeno društvo

Uvod

Digitalni mediji predstavljaju jedan od najznačajnijih oblika tehnološkog i društvenog razvoja savremenog društva. Internet, društvene mreže, striming platforme i pametni mobilni uređaji postali su sastavni deo svakodnevnog života, oblikujući načine komunikacije, rada, obrazovanja i slobodnog vremena. Mnogi autori, poput (Agrawal, 2016; Zakić, Bugarčić, Milovanović, 2017; Milanović i dr., 2020; Vujičić i dr. 2021; Šormaz, 2021; Vemić, Hrechyshkina, Samakhavets, 2022; Puška, Štilić, 2022; Stojković Hadži, Kastratović, Stanković, 2022; Šćepanović, Stevanović, Šćepanović, 2023; Cindrić i dr., 2024; Krmot i dr., 2024) naglašavaju značaj tehnološkog napretka, inovacija i obrazovanja.

¹ Sladana Vujičić, dr., Univerzitet Bijeljina, Fakultet zdravstvenih studija, Pavlovića put 024, Bijeljina, Republika Srpska, BiH, E-mail: dekan.fzs@ubn.rs.ba

² Katarina Prljic, Univerzitet Singidunum, Tehnički fakultet, Beograd, Srbija, E-mail: prljickatarina@gmail.com

³ Gordana Gavrić, dr., Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd, Srbija, E-mail: gordana.gavric.bg@gmail.com

⁴ Ana Bartoli, dr., Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd, Srbija, E-mail: ana.bartoli@fpp.edu.rs

Autori Young (1998), Griffiths (2005) navode da iako digitalni mediji donose brojne koristi, njihova stalna i nekontrolisana upotreba sve češće se povezuje sa pojavom digitalne zavisnosti. Ova zavisnost se u literaturi definiše kao obrazac problematičnog ponašanja praćen gubitkom kontrole, zanemarivanjem drugih životnih aktivnosti i nastavljanjem korišćenja uprkos negativnim posledicama

U naučnoj literaturi koriste se različiti termini koji opisuju ovaj fenomen, kao što su internet zavisnost, problematična upotreba interneta, zavisnost od društvenih mreža i zavisnost od pametnog telefona. Značajan korak u institucionalnom prepoznavanju ovih pojava predstavlja uvođenje poremećaja igranja digitalnih igara (gaming disorder) u ICD-11 klasifikaciju Svetske zdravstvene organizacije, što ukazuje na širi trend prepoznavanja rizika povezanih sa digitalnim tehnologijama (World Health Organization, 2019).

Young (1998) internet zavisnost definiše kao novi klinički poremećaj sa značajnim posledicama po akademsko, profesionalno i socijalno funkcionisanje pojedinca. Naknadna istraživanja proširuju ovaj pristup, ukazujući da internet sam po sebi nije objekat zavisnosti, već da su to specifične aktivnosti koje on omogućava, kao što su onlajn igre, društvene mreže i komunikacione platforme (Griffiths, 2005). Ova razlika je posebno važna za sociološku analizu, jer omogućava razumevanje zavisnosti kao rezultata interakcije pojedinca sa društvenim i tehnološkim okruženjem.

Sa ekspanzijom društvenih mreža, istraživački fokus se pomera ka analizi njihovog uticaja na ponašanje i mentalno zdravlje korisnika. Kus i Griffiths (2011) ističu da društvene mreže koriste mehanizme socijalnog pojačanja (lajkovi, komentari, pratioci), koji podstiču učestalo proveravanje i produženo zadržavanje na platformama. Prekomerna upotreba društvenih mreža povezuje se sa porastom anksioznosti, osećaja usamljenosti i poremećajima pažnje, što dodatno potvrđuje njihov potencijal da postanu objekat zavisničkog ponašanja (Kuss & Griffiths, 2017). Paralelno sa tim, sve veći broj studija ukazuje na problematičnu upotrebu pametnih telefona kao poseban oblik digitalne zavisnosti. Elhaj i saradnici (2017) ističu da pametni telefoni predstavljaju „univerzalni medij“ koji objedinjuje više digitalnih aktivnosti, čime se povećava rizik od kompulsivne upotrebe, poremećaja sna i smanjene produktivnosti.

U Srbiji, digitalna zavisnost je predmet istraživanja više od decenije. Jedan od značajnijih radova je studija Hinića (2008), koja analizira korisničke profile internet zavisnika u Srbiji i ukazuje na različite stilove korišćenja interneta i njihovu povezanost sa problematičnim ponašanjem. Ovaj rad predstavlja važan doprinos jer pokazuje da internet zavisnost nije homogen fenomen, već da obuhvata različite obrasce i motivacije korisnika. Dalji doprinos domaćoj literaturi pružaju radovi koji se bave prevalencijom internet zavisnosti među mladima. Istraživanje sprovedeno među školarcima u Novom Sadu pokazalo je da značajan procenat adolescenata ispoljava simptome internet zavisnosti, što ukazuje na potrebu za preventivnim programima u obrazovnom sistemu (Ač-Nikolić et al., 2015). Novija istraživanja u Srbiji dodatno analiziraju sociodemografske faktore povezane sa internet zavisnošću kod adolescenata, naglašavajući ulogu vremena provedenog onlajn i vrste digitalnih aktivnosti (Pjevač et al., 2024).

Posebno je značajno istraživanje koje se odnosi na validnost i pouzdanost srpske verzije *Smartphone Addiction Scale – Short Version*, sprovedeno na studentskoj populaciji u Srbiji. Autori ističu da je instrument statistički pouzdan i pogodan za dalja istraživanja, što predstavlja važnu metodološku osnovu za proučavanje digitalne zavisnosti u domaćem kontekstu (Nikolić et al., 2022). Sa sociološkog stanovišta, zavisnost od digitalnih medija ne može se posmatrati isključivo kao individualni psihološki problem. Ona predstavlja

društveni fenomen koji je tesno povezan sa kulturom stalne povezanosti, ubrzanim tempom života i ekonomijom pažnje, u kojoj je korisnička pažnja postala ključni resurs digitalnih platformi. U takvom okruženju, prekomerna upotreba digitalnih medija postaje društveno normalizovana, što dodatno otežava prepoznavanje granice između funkcionalne i problematične upotrebe.

Polazeći od navedenih teorijskih i empirijskih uvida, ovaj rad ima za cilj da analizira zavisnost od digitalnih medija kao socijalni fenomen modernog društva, kroz sagledavanje navika korišćenja, percepcije posledica i društva u kojem se ova pojava javlja. Empirijsko istraživanje sprovedeno na uzorku od 105 ispitanika omogućava da se, pored teorijske analize, sagledaju i konkretni obrasci ponašanja i stavovi pojedinaca, što doprinosi boljem razumevanju digitalne zavisnosti u savremenom srpskom društvu.

Pregled literature

Intenzivan razvoj digitalnih tehnologija i njihova svakodnevna integracija u gotovo sve sfere društvenog života doveli su do značajnih promena u načinu komunikacije, rada, obrazovanja i slobodnog vremena.

Digitalni mediji kao što su društvene mreže, pametni telefoni, platforme za razmenu sadržaja i onlajn igre postali su ključni posrednici društvene interakcije, naročito među mladima. Paralelno sa njihovim širenjem, u savremenoj naučnoj literaturi sve veću pažnju privlači fenomen prekomerne i problematične upotrebe digitalnih medija, koji se u javnom diskursu često označava kao „zavisnost od digitalnih tehnologija“. Iako je sam termin predmet brojnih teorijskih i metodoloških rasprava, neosporno je da ovaj fenomen ima značajne individualne, socijalne i društvene implikacije.

Jedan od najuticajnijih savremenih teorijskih pristupa jeste model kompenzatorne upotrebe interneta, koji je razvio Kardefelt-Winther (2014). Prema ovom modelu, problematična digitalna ponašanja ne predstavljaju nužno primarni poremećaj, već često funkcionišu kao strategija suočavanja sa stresom, socijalnom izolacijom, emocionalnim problemima ili nezadovoljenim socijalnim potrebama. Ovakav pristup pomera fokus sa individualne patologije ka širem društvu u kojem digitalni mediji postaju sredstvo za regulaciju emocija i nadoknadu nedostataka u realnim socijalnim odnosima. Iz sociološke perspektive, ovaj model je naročito značajan jer omogućava povezivanje problematične upotrebe tehnologije sa procesima individualizacije, slabljenja tradicionalnih oblika zajedništva i porasta društvenih pritisaka u savremenom društvu.

Pored teorijskih rasprava, značajan deo literature posvećen je klasifikaciji i institucionalnom priznavanju problematičnih digitalnih ponašanja. Svetska zdravstvena organizacija je u okviru ICD-11 uvela pojam „gaming disorder“, definišući ga kao obrazac ponašanja koji karakteriše poremećena kontrola nad igranjem, davanje prioriteta igranju u odnosu na druge životne aktivnosti i nastavak ponašanja uprkos negativnim posledicama (World Health Organization, 2019). Američka psihijatrijska asocijacija, s druge strane, u DSM-5-TR internet gaming disorder tretira kao stanje koje zahteva dodatna istraživanja, naglašavajući da se kriterijumi odnose isključivo na igranje video-igara, a ne na širu upotrebu interneta ili društvenih mreža (American Psychiatric Association, 2013).

Empirijska istraživanja u velikoj meri ukazuju na povezanost problematične upotrebe digitalnih medija sa različitim aspektima mentalnog zdravlja. Sistematski pregled koji su sproveli Elhai i saradnici (2017) pokazuje da postoji konzistentna korelacija između problematične upotrebe pametnih telefona i simptoma anksioznosti i depresije. Autori,

međutim, naglašavaju da većina dostupnih studija ima korelacioni karakter, što otežava donošenje zaključaka o uzročno-posledičnim odnosima. U literaturi se često ističe i uloga emocionalne regulacije u razvoju problematičnih digitalnih ponašanja. Istraživanja pokazuju da osobe koje imaju poteškoće u suočavanju sa negativnim emocijama češće koriste digitalne medije kao sredstvo bekstva ili kratkotrajnog olakšanja (Billieux et al., 2015). Ovakvi nalazi podržavaju tezu da digitalni mediji ne stvaraju probleme u vakuumu, već postaju deo šireg obrasca psihosocijalnog funkcionisanja pojedinca. Iz tog razloga, savremeni autori sve češće zagovaraju integrisane modele koji povezuju individualne osobine, socijalne odnose i karakteristike digitalnog okruženja.

Poseban segment literature posvećen je mladima i studentskoj populaciji, koja se smatra posebno ranjivom grupom. Istraživanja uključujući izveštaje ESPAD projekta, ukazuju na porast intenzivne upotrebe društvenih mreža i onlajn igara među adolescentima, kao i na povezanost ovih praksi sa poremećajima sna, padom školskog uspeha i povećanim nivoom stresa (ESPAD Group, 2024). Ovi nalazi imaju značajne implikacije za obrazovne politike i preventivne programe, jer ukazuju na potrebu sistemskog pristupa digitalnoj pismenosti i mentalnom zdravlju mladih.

U Srbiji je poslednjih godina zabeležen porast empirijskih istraživanja ove tematike. Nikolić i saradnici (2022) navode korišćenje srpske verzije kratke skale zavisnosti od pametnog telefona (SAS-SV) na studentskoj populaciji, pri čemu su rezultati ukazali na zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike instrumenta i relativno visok udeo ispitanika koji pokazuju rizične obrasce korišćenja. Dalja istraživanja istih autora ukazala su na povezanost problematične upotrebe pametnih telefona sa lošijim kvalitetom sna, depresivnošću i anksioznošću kod studenata medicine (Nikolić et al., 2023). Ovi nalazi su u skladu sa međunarodnim trendovima i potvrđuju da problem nije ograničen na određene kulture ili obrazovne sisteme.

Pored kvantitativnih istraživanja, savremena literatura sve više ističe značaj kvalitativnih pristupa u razumevanju značenja koja pojedinci pridaju digitalnim medijima. Kvalitativne studije pokazuju da mladi često doživljavaju stalnu onlajn prisutnost kao društvenu normu, a ne kao lični izbor, pri čemu se isključivanje iz digitalnih tokova percipira kao oblik socijalne marginalizacije. Ovakvi nalazi doprinose razumevanju zavisnosti od digitalnih medija kao društveno uslovljenog fenomena, a ne isključivo individualnog problema samokontrole.

Kardefelt-Winther i saradnici ističu da preširoka primena termina „zavisnost“ može dovesti do moralne panike i skretanja pažnje sa strukturnih uzroka problema, poput ekonomije pažnje i dizajna digitalnih platformi koje podstiču produženo zadržavanje korisnika (Kardefelt-Winther, 2014). Iz tog razloga, sve veći broj autora zagovara korišćenje termina „problematična upotreba“ kao analitički preciznijeg i manje normativno opterećenog pojma.

Na osnovu postojećeg pregleda literature može se zaključiti da zavisnost od digitalnih medija predstavlja kompleksan i višedimenzionalan socijalni fenomen.. Iako empirijski nalazi ukazuju na brojne negativne posledice problematične upotrebe digitalnih medija, savremena istraživanja naglašavaju potrebu za uravnoteženim pristupom koji će izbeći pojednostavljena objašnjenja i omogućiti razumevanje ovog fenomena u njegovoj punoj društvenoj složenosti. Ovakav pristup je od posebnog značaja za sociološka istraživanja, jer omogućava sagledavanje digitalnih zavisnosti ne samo kao individualnog odstupanja, već kao refleksije šireg društvenog razvoja savremenog društva.

Metodologija istraživanja

U cilju sagledavanja uticaja digitalnih medija na savremene društvene procese, posebno na socijalne odnose, radnu i akademsku efikasnost i psihosocijalno blagostanje pojedinaca, u ovom istraživanju primenjena je metodologija koja objedinjuje teorijski i empirijski pristup. Ovakav metodološki okvir omogućava analizu fenomena digitalnih medija istovremeno iz ugla postojećih naučnih saznanja i iskustava ispitanika koji digitalne tehnologije koriste u svakodnevnom životu. Imajući u vidu da je uticaj digitalnih medija višedimenzionalan i složen društveni fenomen, metodologija je koncipirana tako da omogući prikupljanje podataka relevantnih za razumevanje obrazaca korišćenja digitalnih tehnologija, kao i njihovog percipiranog uticaja na različite aspekte društvenog funkcionisanja.

Polaznu osnovu istraživanja čini detaljan pregled domaće i međunarodne literature iz oblasti sociologije digitalnih medija, komunikologije i društvenih nauka. Analiza teorijskih pristupa i prethodnih empirijskih istraživanja omogućila je identifikaciju ključnih koncepata, kao što su intenzitet korišćenja digitalnih medija, socijalna povezanost, nepažnja u radu i učenju, kao i psihosocijalni efekti stalne digitalne dostupnosti.

Empirijsko istraživanje sprovedeno je metodom anketnog ispitivanja na uzorku od **105 ispitanika**. Uzorak je prigodnog tipa i obuhvata ispitanike različitog pola, starosti i nivoa obrazovanja, što omogućava sagledavanje razlika u stavovima i navikama korišćenja digitalnih medija među različitim društvenim grupama. Prema polnoj strukturi, u uzorku je zabeležena blaga dominacija ispitanika ženskog pola, dok su ispitanici muškog pola bili zastupljeni u nešto manjem, ali relevantnom procentu. Ovakva struktura uzorka omogućila je uporednu analizu stavova oba pola u pogledu uticaja digitalnih medija.

Starosna struktura ispitanika obuhvatala je više kategorija, uključujući ispitanike mlađe od 20 godina, zatim starosne grupe od 21 do 25, od 26 do 35, od 36 do 45 godina, kao i ispitanike starije od 46 godina. Ovakva raspodela omogućila je sagledavanje generacijskih razlika u intenzitetu korišćenja digitalnih medija i percepciji njihovih efekata. Kada je reč o obrazovnoj strukturi, uzorak je obuhvatao ispitanike sa srednjim obrazovanjem, osnovnim akademskim studijama, kao i ispitanike sa završenim master i doktorskim studijama, što doprinosi raznovrsnosti perspektiva i pouzdanosti dobijenih nalaza.

Instrument istraživanja bio je strukturisani upitnik, posebno konstruisan za potrebe ovog istraživanja na osnovu relevantne literature. Upitnik se sastojao od ukupno 20 pitanja, podeljenih u nekoliko tematskih celina. Prva celina odnosila se na sociodemografske karakteristike ispitanika (pol, starost i nivo obrazovanja). Druga celina obuhvatala je pitanja o vremenu i navikama korišćenja digitalnih medija, uključujući internet, društvene mreže i mobilne uređaje. Treća i četvrta celina bile su usmerene na ispitivanje stavova ispitanika o uticaju digitalnih medija na socijalne odnose, radnu i akademsku efikasnost, kao i na psihosocijalno blagostanje.

Za merenje stavova ispitanika korišćena je **petostepena Likertova skala**, pri čemu je vrednost 1 označavala „u potpunosti se ne slažem“, a vrednost 5 „u potpunosti se slažem“. Pre sprovođenja glavnog istraživanja, upitnik je testiran na manjem broju ispitanika radi provere razumljivosti i jasnoće formulacije pitanja, što je doprinelo unapređenju validnosti i pouzdanosti istraživačkog instrumenta.

Nakon prikupljanja podataka, izvršena je njihova statistička obrada primenom odgovarajućih metoda u softverskom paketu za statističku analizu. U prvom koraku primenjena je deskriptivna statistika radi prikaza osnovnih karakteristika uzorka i

identifikacije dominantnih trendova u odgovorima ispitanika. U drugom koraku sprovedene su korelacione analize kako bi se ispitala povezanost između vremena provedenog na digitalnim medijima i percepcije njihovog uticaja na socijalne odnose, efikasnost i psihosocijalno blagostanje.

Iako je metodološki okvir pažljivo definisan, potrebno je ukazati na određena ograničenja istraživanja. Uzorak je prostorno ograničen i zasniva se na subjektivnim procenama ispitanika, što može uticati na generalizaciju rezultata. Ipak, ovakav pristup omogućio je identifikovanje relevantnih tendencija i obrazaca u korišćenju digitalnih medija, kao i sagledavanje njihovog društvenog značaja u savremenom kontekstu.

Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja sprovedenog na uzorku od **105 ispitanika** ukazuju na jasne i relativno stabilne obrasce u pogledu korišćenja digitalnih medija i njihove percepcije u savremenom društvu. Ispitanici su se razlikovali prema polu, starosti i nivou obrazovanja, što je omogućilo sagledavanje fenomena digitalnih medija iz više sociodemografskih perspektiva i doprinelo relevantnosti dobijenih nalaza.

Analiza vremena provedenog na digitalnim medijima pokazuje da digitalne tehnologije zauzimaju značajno mesto u svakodnevnom životu ispitanika. Više od polovine ispitanika (57%) navelo je da dnevno provodi između **2 i 6 sati** koristeći internet, društvene mreže i mobilne uređaje, dok je dodatnih 28% izjavilo da digitalne medije koristi **više od 6 sati dnevno**. Samo 15% ispitanika navelo je da digitalne medije koristi kraće od 2 sata dnevno. Ovi podaci ukazuju na visok stepen integracije digitalnih medija u svakodnevne aktivnosti, nezavisno od obrazovnog i starosnog statusa ispitanika.

Kada je reč o navikama korišćenja, rezultati pokazuju da je **pametan telefon** dominantan uređaj za pristup digitalnim sadržajima. Čak 72% ispitanika navelo je da najčešće koristi mobilni telefon, dok su laptop i stoni računar prvenstveno korišćeni u radne i akademske svrhe. Društvene mreže koriste se intenzivno, pri čemu se 64% ispitanika izjasnilo da ih koristi „često“ ili „veoma često“. Kao glavne svrhe korišćenja digitalnih medija ispitanici su navodili komunikaciju (68%), informisanje (61%) i zabavu (59%), dok je obrazovanje i posao navelo 46% ispitanika, što ukazuje na višestruku i preklapajuću funkciju digitalnih tehnologija.

Rezultati vezani za **uticaj digitalnih medija na socijalne odnose** ukazuju na izraženu ambivalentnost stavova. Sa jedne strane, 62% ispitanika u potpunosti se ili uglavnom slaže sa tvrdnjom da digitalni mediji olakšavaju održavanje kontakta sa porodicom i prijateljima, naročito u uslovima prostorne udaljenosti i ubrzanog tempa života. Međutim, istovremeno, 54% ispitanika navelo je da zbog intenzivne upotrebe digitalnih medija ređe učestvuje u neposrednoj, licem-u-lice komunikaciji.

Na tvrdnju da digitalni mediji negativno utiču na kvalitet socijalnih odnosa, 41% ispitanika izrazilo je saglasnost, dok je 34% zauzelo neutralan stav, što ukazuje na prisutnu nesigurnost u proceni dugoročnih efekata digitalne komunikacije. Posebno je značajan nalaz da se 48% ispitanika slaže sa tvrdnjom da digitalni mediji doprinose površnijim međuljudskim odnosima, dok 52% smatra da oni predstavljaju neizostavan deo savremenog društvenog života. Ovi rezultati sugerišu da ispitanici digitalne medije doživljavaju istovremeno kao sredstvo povezivanja i potencijalni izvor socijalnog udaljavanja.

Analiza stavova o **uticaju digitalnih medija na radnu i akademsku efikasnost** pokazuje da ispitanici u velikoj meri prepoznaju njihov distraktivni potencijal. Na tvrdnju da digitalni mediji često odvlače pažnju tokom obavljanja radnih ili akademskih obaveza, čak 59% ispitanika se u potpunosti ili uglavnom složilo, dok je dodatnih 21% zauzelo neutralan stav. Samo 20% ispitanika smatra da digitalni mediji nemaju značajan negativan uticaj na koncentraciju i produktivnost.

Međutim, rezultati istovremeno ukazuju da ispitanici ne percipiraju digitalne medije isključivo kao prepreku efikasnosti. Na tvrdnju da digitalni mediji mogu doprineti efikasnijem obavljanju zadataka, 47% ispitanika se složilo, posebno oni sa višim nivoom obrazovanja i oni koji digitalne tehnologije koriste u profesionalne svrhe. Ovakvi nalazi ukazuju na dvostruku ulogu digitalnih medija, kao izvora razonode, ali i kao funkcionalnog alata, u zavisnosti od načina i konteksta korišćenja.

Kada je reč o **psihosocijalnom blagostanju**, rezultati istraživanja ukazuju na prisutnost negativnih efekata intenzivne upotrebe digitalnih medija. Više od polovine ispitanika (56%) navelo je da oseća psihičku iscrpljenost usled stalne izloženosti digitalnim sadržajima, dok se 61% ispitanika složilo sa tvrdnjom da stalna dostupnost putem digitalnih medija povećava nivo stresa. Posebno je izražen osećaj pritiska da se bude stalno „online“, što ispitanici dovode u vezu sa smanjenim osećajem lične kontrole i odmora.

Ipak, manji, ali ne zanemarljiv deo ispitanika (24%) smatra da digitalni mediji pozitivno utiču na njihovo psihosocijalno blagostanje, navodeći lakši pristup informacijama, socijalnu podršku i osećaj pripadnosti kao ključne benefite.

Korelaciona analiza ukazala je na postojanje povezanosti između vremena provedenog na digitalnim medijima i negativne percepcije njihovog uticaja na socijalne odnose, radnu i akademsku efikasnost i psihosocijalno blagostanje. Ispitanici koji provode više od šest sati dnevno na digitalnim medijima češće navode probleme sa koncentracijom, povećan nivo stresa i osećaj socijalne distance. Takođe su uočene razlike u stavovima u odnosu na starost i nivo obrazovanja, pri čemu mlađi ispitanici češće ukazuju na negativne efekte digitalnih medija, dok stariji i visokoobrazovani ispitanici u većoj meri prepoznaju njihove funkcionalne prednosti.

Rezultati istraživanja ukazuju da su digitalni mediji duboko integrirani u svakodnevni život ispitanika i da imaju značajan uticaj na različite aspekte društvenog funkcionisanja. Ispitanici su svesni koristi koje digitalne tehnologije donose, ali istovremeno prepoznaju i njihove negativne efekte, naročito u pogledu socijalnih odnosa, efikasnosti i psihosocijalnog blagostanja. Ovi nalazi potvrđuju da se digitalni mediji ne mogu posmatrati isključivo kao tehničko sredstvo, već kao važan društveni faktor koji oblikuje savremene obrasce ponašanja, komunikacije i kvaliteta života.

Zaključak

Savremeno društvo karakteriše snažna i gotovo neizbežna prisutnost digitalnih medija u svakodnevnom životu pojedinaca. Digitalne tehnologije postale su osnovni kanali komunikacije, informisanja, rada i obrazovanja, čime su značajno preoblikovale društvene odnose i obrasce ponašanja. Polazeći od ove pretpostavke, cilj ovog rada bio je da se ispita način i intenzitet korišćenja digitalnih medija, kao i percepcija njihovog uticaja na socijalne odnose, radnu i akademsku efikasnost i psihosocijalno blagostanje ispitanika. Rezultati sprovedenog istraživanja omogućili su sagledavanje ovog fenomena kao složenog i

višedimenzionalnog društvenog procesa, koji ne može biti jednoznačno ocenjen kao isključivo pozitivan ili negativan.

Empirijski nalazi ukazuju da digitalni mediji zauzimaju centralno mesto u svakodnevnim aktivnostima ispitanika. Većina učesnika istraživanja provodi značajan deo dana koristeći internet, društvene mreže i mobilne uređaje, pri čemu se pametni telefon izdvaja kao dominantan alat digitalne komunikacije. Ovakav obrazac korišćenja potvrđuje tezu da su digitalni mediji postali sastavni deo savremenog načina života, a ne samo tehničko sredstvo ili povremeni oblik zabave. Istovremeno, rezultati pokazuju da se digitalni mediji koriste u različite svrhe, od održavanja socijalnih kontakata i informisanja, do obavljanja radnih i akademskih obaveza što dodatno potvrđuje njihovu višestruku društvenu funkciju.

Analiza stavova ispitanika o uticaju digitalnih medija na socijalne odnose ukazuje na izraženu ambivalentnost. Sa jedne strane, digitalni mediji su prepoznati kao važan faktor koji olakšava održavanje kontakta sa porodicom i prijateljima, posebno u uslovima prostorne udaljenosti i ubrzanog ritma života. Sa druge strane, značajan broj ispitanika izražava zabrinutost zbog smanjenja neposredne, licem u lice komunikacije i pojave površnijih oblika društvenih odnosa. Ovi nalazi potvrđuju da digitalni mediji istovremeno doprinose jačanju povezanosti i stvaranju novih oblika socijalne distance, što ukazuje na njihovu dvostruku društvenu ulogu.

Rezultati istraživanja takođe pokazuju da ispitanici u velikoj meri prepoznaju uticaj digitalnih medija na radnu i akademsku efikasnost. Digitalne tehnologije se doživljavaju kao koristan alat koji omogućava brži pristup informacijama, efikasniju organizaciju obaveza i lakšu komunikaciju u profesionalnom i obrazovnom okruženju. Međutim, istovremeno je izražena svest o distraktivnom potencijalu digitalnih medija, naročito u vidu učestalih prekida pažnje i smanjene koncentracije. Ovakvi nalazi ukazuju da efekti digitalnih medija na efikasnost u velikoj meri zavise od načina, učestalosti i konteksta njihove upotrebe, kao i od individualnih strategija samokontrole.

Posebno značajan segment istraživanja odnosi se na psihosocijalno blagostanje ispitanika. Rezultati ukazuju da intenzivna i kontinuirana upotreba digitalnih medija kod značajnog broja ispitanika izaziva osećaj psihičke iscrpljenosti, povećan nivo stresa i pritisak stalne dostupnosti. Osećaj obaveze da se bude neprekidno „online“ i informisan nameće se kao jedno od ključnih obeležja savremenog digitalnog okruženja, koje može imati negativne posledice po emocionalno stanje i kvalitet života pojedinca. Ipak, deo ispitanika ističe i pozitivne psihosocijalne aspekte digitalnih medija, naglašavajući njihovu ulogu u pružanju socijalne podrške i osećaja pripadnosti. Ovi nalazi potvrđuju da psihosocijalni efekti digitalnih medija nisu uniformni, već zavise od individualnih karakteristika, socijalnog konteksta i načina korišćenja.

Literatura

1. Ač-Nikolić, E., et al. (2015). *Prevalence of Internet Addiction among Schoolchildren in Novi Sad*. Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, 143(11–12), 719–725.
2. Agrawal, R. (2016). 'Enterprise risk management' essential for survival and sustainable development of micro, small and medium enterprises., *International Review*, Vol. 1-2, pp. 117-124, Faculty of Business, Economics And Entrepreneurship, Belgrade
3. American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: APA.

4. Billieux, J., Maurage, P., Lopez-Fernandez, O., Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2015). Can disordered mobile phone use be considered a behavioral addiction? *Current Addiction Reports*, 2(2), 156–162.
5. Cindrić, J., Anđelković, M., & Chiro, D. (2024). Knowledge-Based Education for the Future. *International Journal of Economics and Law*, 14(41), 11–25, Fakultet za poslovne studije i pravo
6. Elhai, J. D., Dvorak, R. D., Levine, J. C., & Hall, B. J. (2017). Problematic smartphone use and mental health. *Clinical Psychology Review*, 56, 1–10.
7. Elhai, J. D., Dvorak, R. D., Levine, J. C., & Hall, B. J. (2017). Problematic smartphone use: A conceptual overview and systematic review of relations with anxiety and depression psychopathology. *Journal of Affective Disorders*, 207, 251–259.
8. ESPAD Group. (2024). *ESPAD Report 2024: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
9. Griffiths, M. D. (2005). A “components” model of addiction. *Journal of Substance Use*, 10(4), 191–197.
10. Hinić, D. (2008). Korisnički profili internet zavisnika u Srbiji. *Psihologija*, 41(4), 435–453.
11. Kardefelt-Winther, D. (2014). A conceptual and methodological critique of internet addiction research: Towards a model of compensatory internet use. *Computers in Human Behavior*, 31, 351–354.
12. Krmpot, V., Krmpot, K., & Janković, M. (2024). Knowledge Management in the New Knowledge Economy. *International Journal of Economics and Law*, 14(42), 61–67.
13. Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8(9), 3528–3552.
14. Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2017). Social networking sites and addiction. *Current Opinion in Psychology*, 36, 1–6.
15. Nikolić, A., et al. (2022). The validity and reliability of the Serbian version of SAS-SV. *IJERPH*, 19(3), 1245.
16. Nikolić, A., et al. (2022). The validity and reliability of the Serbian version of the Smartphone Addiction Scale–Short Version (SAS-SV). *Psychiatry Research*, 307, 114305.
17. Nikolić, A., et al. (2023). Smartphone addiction, sleep quality, depression, anxiety and stress among medical students. *Frontiers in Public Health*, 11, 1149987.
18. Pjevač, N., et al. (2024). Sociodemographic factors related to internet addiction among adolescents in Serbia. *Vojnosanitetski preglad*.
19. Puška A., Štilić A. (2022) Unapređenje konkurentnosti zemalja primjenom računarstva u oblaku, *Akademski preglad*, Vol.5, No.2, 71-157, Univerzitet Bijeljina
20. Šćepanović I., Stevanović M, Šćepanović V. (2023). „Inovacije i digitalna transformacija kao pokretači ekonomskog rasta u zemljama Evropske Unije, „*Akademski preglad*, Vol.VII, No.1, pp.12-19. 15, Univerzitet Bijeljina
21. Šormaz G. Značaj preduzetništva i inovativnosti za ekonomski razvoj Republike Srbije, *Trendovi u poslovanju*, 2021, vol. 9, br. 2, str. 30-39, Visoka škola za poslovnu ekonomiju I preduzetništvo, Beograd

22. Stojković Hadži S., Kastratović E., Stanković Lj. (2022) Inovacija kao način povećanja konkurentnosti privrede, *Trendovi u poslovanju*, vol. 10, br. 1, str. 18-25, Visoka škola za poslovnu ekonomiju I preduzetništvo, Beograd
23. Vemić, M., Hrechyshkina, O., Samakhavets, M. (2022). „On the potentialities of an innovation council concept in the Belarusian research and technological development, *International Journal of Economics and Law*, April 2022 ,Vol.12, No. 34.
24. Vujičić, S., Ravić, N., & Nikolić, M. (2021). Uticaj planiranja na razvoj inovacija u malim i srednjim preduzećima. *Trendovi u poslovanju*, 17(1), 78–83, Visoka škola za poslovnu ekonomiju I preduzetništvo, Beograd
25. World Health Organization. (2019). *ICD-11: Gaming disorder*.
26. World Health Organization. (2019). *International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics (11th Revision)*. Geneva: WHO.
27. Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3), 237–244.
28. Zakić, N., Bugarčić, M., Milovanović, M. (2017). „Proclivity for open innovation in the case of agricultural and food companies in Serbia,, *International Review*, Vol. 3-4, pp. 64-71, Faculty of Business, Economics And Entrepreneurship, Belgrade

DIGITAL MEDIA ADDICTION AS A SOCIAL PHENOMENON OF MODERN SOCIETY

Slađana Vujičić¹, Katarina Prljjić², Gordana Gavrić³, Ana Bartoli⁴

Abstract

Contemporary society is characterized by the intensive use of digital media, which increasingly influence the everyday functioning of individuals and social groups. Although we are aware that the use of digital technologies offers numerous advantages in the fields of communication, education, and information, their excessive and uncontrolled use can lead to the emergence of digital addiction as a significant social problem. The aim of this paper is to analyze digital media addiction as a social phenomenon of modern society, with particular emphasis on its prevalence, forms of manifestation, and the perception of the consequences of excessive digital media use among individuals. The empirical research was conducted on a sample of 105 respondents of different genders, ages, and levels of education. The study analyzed respondents' attitudes toward the time spent on digital media, habits of using the internet, social networks, and mobile devices, as well as perceptions of the impact of digital media on social relationships, work and academic efficiency, and psychosocial well-being. The research results indicate that a significant proportion of respondents exhibit elements of problematic digital media use, with excessive use of social networks and smartphones identified as the most common forms. Respondents recognize the negative consequences of digital addiction, particularly in the domains of interpersonal relationships, concentration, and time management. The findings confirm that digital addiction represents a complex social phenomenon that requires an interdisciplinary approach and systematic preventive measures.

Keywords: *digital addiction, digital media, internet, social phenomenon, contemporary society*

¹ Slađana Vujičić, Ph.D., University of Bijeljina, Faculty of Health Studies, Pavlovića put 024, Bijeljina, Republika Srpska, BiH, E-mail: dekan.fzs@ubn.rs.ba

² Katarina Prljjić, Singidunum University, Faculty of Technology, Belgrade, Serbia, E-mail: prljickatarina@gmail.com

³ Gordana Gavrić, Ph.D., College of Business Economics and Entrepreneurship, Belgrade, Serbia, E-mail: gordana.gavric.bg@gmail.com

⁴ Ana Bartoli, Ph.D., Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia, E-mail: ana.bartoli@fsp.edu.rs